

Ինչ եւ է. նկարները որքան ալ տկար ըլլան բաւական են սակայն մեզի ընդունել տալու թէ «Խաչագողներին» կամ «Հրէշաւոր իղէալներին» ներկայացուցիչները կարող չէին կազմակերպել յեղափոխական գործ մը որ խելքի, բարոյականի ու ասոնց միացումին ծնունդ՝ Կորովի վրայ կրնայ հիմնուիլ:

* *

«Ժրնէլները» վերնագրով մեր երկու յօդուածներուն մէջ անցած տարի արդէն պարզած ենք այն արտակարգ հանգամանքները որոնց բարոյական ճնշումին տակ մենք թրքահայտակ հայերս շրջանք կարգ մը ուսումնասիրական Հայերէ: Սթափելու ժամը հասաւ. հիմա ալ չենք խաբուիր: «Խաչագողները», «Հրէշաւոր իղէալները» ձգտողները թո՛ղ պոռան կանչեն ինչքան կ'ուզեն. թող իրարու զերկընդիսանան. անողորմելի կոխը պիտի շարունակուի իրենց դէմ: Բայց զրկաբաց կ'ընդունինք խելք ունեցող, բարոյականի տէր, ազգին ցաւերուն սրտանց հոգածու ուսումնասիրական Հայերը: Պատճառներ ունինք կարծելու որ Ռուսաստանի Հայերը արդէն սկսած են մեր կացութեանը վրայ որոշ զաղափար կազմել, ու պիտի ուզեն իրենց անտարբերութիւնը թօթափելով լուրջ գործունէութեան մը ձեռնարկել:

Կը սպասենք յուսալիր:

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տարւոյս սկիզբն էր որ Կ. Պոլսոյ ղեկավարներուն զըրկած մեր մէկ յիշատակագիրն մէջ, Մէրսինի գէպերուն հետեանքով Կիլիկիոյ մէջ առաջ եկած ընդհանուր կացութեան վրայ խօսելով, կը յայտնէինք թէ արդարութիւն էր որ Հայաստանի ու Կիլիկիոյ հայ ժողովրդին թող տըրուէր զէնք ձեռք բերելու, ի հարկին ինքզինքը պաշտպանելու համար թիրքը կառավարութեան ձեռքով զինուած խալա՛մ խուժանին դէմ: Կա՛մ բարեկարգութիւն՝ եւրոպական հսկողութեամբ, կա՛մ զէնք՝ ինքնապաշտպանութեան համար. — ահա այն պահանջուած զոր կը պարզէինք Եւրոպայի վեց մեծ պետութիւններուն առջեւ:

Գոհութեամբ կը հաստատենք թէ այդ թուականէն առաջ արդէն, վեց մեծ պետութիւններէն մին, Անգլիա, իր ներկայացուցիչներուն բերնով նոյն այդ պէտքին ստիպողական հարկը մատնանիշ կ'ընէ հայ ժողովրդին համար: Էրզրումի անգլիական հիւպատոս Պ. Կրէյվը 1897 ապրիլ 12ին, յիշատակելով Էրզրումէն իբր տասը մղոն հեռու Սիլվաուք գիւղին մէջ զէնքերու գրաւումը մը եւ ատոր հետեանքով զիւրացիներու ձեռքակալումը, կը գրէ.

«Ներկայ պարագաներուն մէջ, Հայերը պախարակելի չեն եթէ, ինքնապաշտպանութեան համար, այսպէս մէկ քանի զէնք պահեն կամ ջանան զէնք ձեռք բերել, կասկածոտ ըլլալով այս մասին օրէնքին այժմու հրէշօրէն անհաստատ գործադրութենէն:»

Ու հիւպատոսը հետեւեալ նշանակալի տողերը կ'աւելցնէ.

«Սիլվաուքի մէջ զէնք գտնուիլը արդէն ամէն մարդ գիտէր, եւ ատիկա է որ նիւթապէս պահպանեց զիւրը 1895 հոկտեմբերին ջարդէ եւ կողոպտեմ, երբ Թիւրքերու եւ Լազերու հրոսները ամբողջ Էրզրումի գաշտը արշաւեցին, բայց խոհեմութեամբ հեռու մնացին ու եւ կէտէ ուր կ'ենթադրուէր թէ Հայերը զինուած էին եւ ինքզինքնապաշտպանելու որոշած էին:»

Նոյն թուականին արդէն, այս կարգի յատկանշանալի օրինակներ չեն պակսիր այլուր: Առնենք անոնցմէ երկուքը միայն, — Կիլիկիոյ եւ Եգիպտոսի (Ուրշի), որոնք, կարելի է ըսել, ամենէն ահաւոր կորուստները տուին եւ որոնց բնակիչները սակայն սրտոտ ու արի ճանչցուած են միշտ:

«Քիւրտերը եւ Թիւրքերը սրիշ զիւղներ Կիլիկիոյ շրջակայքը հասան նոյեմբեր 8ին (1895): Հայերը երկու Մարթիի հրացան ունէին եւ բաւական քանակութեամբ բէլովիլէր եւայլն: Առնեցմով իրենք զիրենք պաշտպանեցին եւ իբր յիսուն քիւրտ սպաննեցին, իրենք վեց հողի միայն կորսնցնելով, ու քիւրտերը կարող չեղան քաղաքը մտնելու: Ասոր վրայ Սըլվաքի կուսակալը համոզեց Սըլվաքի առաջնորդ եպիսկոպոսը որ հեռազրով հրամայէ Կիլիկիոյ

Հայերուն զէնքերնին կառավարութեան յանձնել եւ թէ կառավարութիւնը զիրենք պիտի պաշտպանէ: Զէնքերը յանձնուելուն պէս, Քիւրտերը քաղաքը մտան եւ ջարդը սկսաւ:»

Կիլիկիոյ 1,800 հայ տներուն 1,800ն ալ կողոպտուեցան, եւ 1,200ը յետոյ հրկիզուեցան: 1,120 հողի սպաննուեցան, 180 կին տեղահանուեցան: Նիւթապէս վնասը կը հաշուուի մէկ միլիոն օսմ. օսկի: Խալաֆներուն կորուստն էր 90 սպաննուած: (1)

Եգիպտոսի աղէտը ալ աւելի ահռելի եղաւ:

Վտանգը զգացուելուն պէս, Հայերը իրենց տունները քաշուեցան ինքնապաշտպանութեան համար, հայ թաղին գլխաւոր անցքերը պատնէշելով: Խալաֆները առաջին յարձակման մէջ 4 սպաննուած ու 60 վիրաւոր ունեցան, ու ետ քաշուեցան: Երկրորդ յարձակումը մը ըրին, ու 5 մեռեալ թողուլով, նորէն ետ քաշուեցան: Քսան օր, ալ չհամարձակեցան յարձակում գործել: Թիւրք կառավարութիւնը ասոր վրայ հայ բազաններուն ձեռքով Հայոց զէնքերը հաւաքել տուաւ. քահանաները Աւետարանին վրայ երգում ընել կուտային Հայերուն թէ զէնք ունին թէ ո'չ. եթէ զէնք ունենային, զէնքերնին կ'անուէր ու իրենք ալ բանտ կը զրկուէին: Յետոյ, երբ ալ կառավարութիւնը ապահով եղաւ թէ Հայերը իր ձեռքն էին, կոտորածը սկսաւ անխնայ (2):

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, մարդ չի գիտեր ո՛ր կէտին աւելի զայրանայ, զոհերուն զիրաւահանութեանը թէ չէ եկեղեցականներուն կատարած աղիտարբեր գերին: Բայց միշտ սա իրաւ է թէ ամէն անգամ որ Հայերը զէնք ունեցած են, կրցած են իրենքզինքն պաշտպանել:

Յախուճ, անխնայ ու անօգուտ յարձակումներու դէմ՝ ամէն քննադատութիւն քիչ է: Բայց ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը, ակներեւ ու անտարակուսելի մահուան առջեւ, որքազան իրաւունք մըն է, եւ, սպասելով լաւագոյն օրերու, ատիկա պէտք է ըլլայ Հայութեան ծրարները:

Հետաքրքիր էինք գիտնալու թէ անգլիական կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի պատասխանէր Հայոց կողմէ եղած պաշտօնական հարցումի մը՝ իր Էրզրումի հիւպատոսին յայտնած տեսութեանը մասին:

ՍԻՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բ.

Մեր առաջին յօդուածին մէջ քանի մը օրինակով ցոյց տուինք թէ «Դրօշակ»-ի խմբակը նոյն իսկ 1895ին ակոսայ կը կերտէր Հնչակեան կուսակցութեան դէմ ու ամենատարբեր եւ ամենախառն միջոցներով կը ջանար բեկանել Հնչակեան կուսակցութեան վարկը: Մէկ երկու օրինակ ալ առաջ բերենք հիմակ «Դրօշակ»-եաններու ժամանակակից կեանքին, որով պիտի տեսնուի թէ միեւնոյն նախաձի եւ ատելութեան հողին է ժրնէլ միշտ տիրապետողը: Հա՛րկ է ըսել թէ հետեւեանքներն ալ միշտ անզօր պիտի ըլլային, ինչպէս որ եղան ալ:

* *

Այն պահուն երբ Հնչակեան նորընտիր Կեդրոնը կը հրահանէր Մասնաճիւղերը եղբայրական սիրով վարուել Դաշնակցական կուսակցութեան պատկանողներուն հետ, այդ միեւնոյն ժամուն «Դրօշակ»-եանները ժրնէլն օձի սպրդումներով զաղտագողի կ'աշխատին եղեր որպէս զի նորընտիր վարչութեան եւ մասնաճիւղերուն միջեւ դժուարութիւն ձգելով թոյլ չի տան նոր մարմինն զօրեղ գործունէութիւն մը: Մենք տեղեկութիւն չունէինք այդ դաւերէն ուրոնց վատութիւնը կը հաւասարի զայն գործողներուն անմասնութեանը: Այդ զաղբելի թուութեան մէկ քանին մեզի յանձնուեցան, եւ կրցինք աւելի որոշ զաղափար մը կազմել ժրնէլի ցածութեան վրայ:

* *

Ամերիկայի Հնչակեան Նահանգային Վարչութիւնը կուսակցութեան ներքին գործերուն վերաբերեալ շրջաբերական մը կը խրկէ Ամերիկեան Մասնաճիւղերուն 1897

(1) Կապոյա Գիրք, Թիւրքիա թիւ 1 (1898), էջ 11:

(2) Գեղին Գիրք, Հայկական Գործեր (յաւելուած) 1893-96, էջ 47:

նոյններին. եւ ահա յանկարծ այդ շրջաբերականին պատճենները ամէն կողմ ցրուած տեսնուեցան: Դաւին պարագաները շուտով խմացուեցան. ահա ի՞նչ էին:

Լօվէլի մեր մասնաճիւղին քարտուղարը իր գործին մէջ «Դրօշակ»-ի պատկանող Դաշնակցական ընկեր մը ունի եղեր. այդ անձը կը յաջողի գողնալ Հնչակեանին թուղթը եւ յանձնել «Դրօշակ»-ի արժանաւոր ներկայացուցիչ Յովհաննէս Խալիֆեան անուն համբաւուր կեղծարարին: Այդ գաւազիրը անմիջապէս հարիւրաւոր օրինակներ հանել տալով կը ցրուէ ամէն կողմ:

Այդ շրջաբերականը ինքնին ո՛ր եւ է կարեւորութիւն չունի մասնութեան մը օգուտները պարգեւելու Խալիֆեանին եւ ընկերութեան. բայց զօգուտեան գործը ինքնին ընդ ախրան զգուշի էր որ ամբողջ Ամերիկայի մէջ ահռելի գարշանք զգացուեցաւ «Դրօշակ»-ի այդ ներկայացուցչին դէմ: Պատուոյ տարրական զգացումը չի ներքեր անհատէ անհատ անգամ այսպիսի զօգուտներու. ազնիւ մարդը այդպիսի ստորնութիւններու չի զիջանք: Ամերիկայի Հնչակեան ընկերները անսահման զայրոյթ զգացին, եւ տեսնելով Խալիֆեանը եւ անոր գործերը որոնք ուրիշ նպատակ չունին բայց եթէ Հնչակեան կուսակցութեան դէմ դաւել, անիկ կը հետեւցնեն նաեւ ամբողջ «Դրօշակ»-ի խմբակին հողին: Հետեւութիւն որ սխալ ալ չէ:

* *

Անցած տարի փետրուարին Հնչակեան Կեդրոնը Պոլսոյ Մասնաճիւղին ստացած մէկ նամակին մէջէն հաստիկէլ թուղթ մը գտաւ, «Ժրնէլի» թղթատարութեան նամակալը ուղղւումը վրան կրող գօտին ալ մէկտեղ. զրէն ճանչցուեցաւ որ այդ թուղթը գրողը զեւ քանի մը օր առաջ մեր Կեդրոնաւորներէն վնասուած Կովկասցի մը գիրն էր. թուղթին ցրուումը յայտնի եղաւ թէ «Դրօշակ»-ի խմբակին գործն էր:

Թուղթը գրողը Արաէմ Նատիրեան կամ Սօսի Գուգարեան անուն մէկն էր, որուն վրայ խօսիլը չէր արժեք եթէ մօտ տարիսկէն է ժրնէլ «Դրօշակ»-ի զօրավիգներէն մէկը եղած չըլլար: «Յարմար մարդը՝ եւ յարմար տեղը»:

Հնչակեան ընդհանուր ժողովին վերջին գումարումին օրը, 1896 հոկտեմբեր 10ին, Կովկասէն երկու հոգի եւ կան իբր ներկայացուցիչ. մէկը՝ ծանօթ էր ընկերներէն ուսանց. միւրը՝ բոլորովին անծանօթ: Զեռքերնին վկայական չունէին. բայց ժողովը յայտարարեց թէ նոյն իսկ եթէ վկայական բերած ըլլային մէկտեղ, օգուտ մը չունէր, քանի որ ժողովին նիստերը արդէն վերջացած են ու ամէն գործ արդէն աւարտած:

Նորընտիր Կեդրոնը եկողներէն մին գործով ուրիշ տեղ խրկեց. իսկ միւրը որ Արաէմ Նատիրեան—Սօսի Գուգարեան կը կոչուէր բոլորովին անծանօթ ըլլալով ո՛ր եւ պաշտօն յանձնել կարելի չէր մինչեւ որ իր վրայ ստույգ տեղեկութիւններ հասնէին Կովկասէն, ու նաեւ իր կարողութիւնը փորձուէր Կեդրոնին մէջ:

Քիչ ատենէն տեսնուեցաւ որ ո՛ր եւ գործի անյարմար է, ուստի իբր սպասուած միայն ծառայեց: Այդ միջոցին Կեդրոնին անգամներէն մին տեսնուեց ծանրապէս բնուելով Սօսի իբր հիւանդապահ քովը մնաց: Եւ ահա հիւանդին առողջանալէն յետոյ կը տեսնուի թէ իր գրպանէն երկու ոսկի զօղոյւն է: Յայտնի էր թէ զօղը ո՛վ էր: Այլ եւս կարելի չէր զայն պահել նոյն իսկ իբր ծառայ: Երբ իրեն ձամբայ տրուեցաւ սկսաւ գրամական պահանջումներ ընել, եւ իրիկուն մըն ալ օգտուելով ուղեւորութեան մը պարագաներէն, մեր առողջացած ընկերով պղտիկ անտուրը գողնալով ծախելու կը տանէր՝ երբ Կեդրոնին ուրիշ անգամ մը վրայ հասնելով, այդ սրկիւն ոստիկանութեան մէկ երկու բռնուցքով զուրս նետել տուաւ: Սօսին վնասուելէ վերջ յայտնի եղաւ թէ Կեդրոնին հիւանդ անգամին վիճակէն օգտուելով անոր դարակը կոտորել է եւ լրացիւրներու հասցէները գողցել օրինակել տուել է: Բնականաբար հասցէները անմիջապէս փոխել տուինք:

Եւ ահա «Դրօշակ»-ի խմբակը կը գնէ այդ հասցէները. իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ Արաէմ Նատիրեանը — որուն այս իսկական անունը հրապարակ հանելէ իրենք ալ կ'ամչանան, մինչեւ իսկ իրենք ալ, — եւ անոր ձեռքով կարգ մը սրկիւնական գրութիւններ կը ցրուեն ասդին անդին:

Չենք ուզեր առաջ բերել այդ սրիկային Բարեղի մէջ իրեն արժանաւոր քանի մը ընկերներու հետ ըրածները որոնք Բարեղի թերթերէն վերադրուեցան թիւրք գետնա- նաւան զրկումներուն :

Այդ սրիկային վաճառքէն յետոյ հետզհետէ մեղի հասան ստոյգ տեղեկութիւններ կողկաս մարդասպանու- թեան մը մասին : Ուստի թոյնի Սմբատը սպաննող երկու գաւաճաններէն մէկը այդ Սոսի Գուգարեան—Արաւմ Նա- տին է : Սմբատ Պոլիս մասնիչ մը սպաննելէ ետքը ա- պաստանած էր կողկաս ուր մեծապէս նպաստած էր զրա- մական մեծիկի գումարի մը հաւաքումին : այդ գումարը յանձնուած էր տեղական մասնախումբի մը որ աւելորդ է ըսել թէ կողկորդալի մայրած էր զայն : Սմբատ հաշիւը պահանջելու կ'ելլէ, եւ ահա աւազակները որոնց մէջ եւ Արաւմ Նատին—Սոսի Գուգարեան վատօրէն կը սպաննեն խեղճը : Նատինի գաւազակը կը ձեռքաւորուի, իսկ այդ սրիկան կը յաւոյր փախչի : «Մարտ»-ի յաջորդ թուով կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները :

«Դրօշակ»-ի խմբակը եթէ մինչեւ իսկ տեղեկութիւն ունեցած չըլլար, ինչ որ անընդունելի է, այդ մարդասպան- աւազակին անցեալին վրայ, եւ ոսկայն Հնչակեան կեղ- րոնին մէջ անոր անբարոյական գործը գիտէին, վասն զի գողցուած հասցէներուն դիմում իրենց առաջարկուած էր : Աստի եթէ իրենց պատուաճանաչ մարդեր եղած ըլլային բնական էր որ ո՛չ այդ աւազակը պիտի ընդունէին մէջը- նին եւ ո՛չ ալ իր գողցուած պիտի գնէին : Բայց Հնչակեան կուսակցութեան ղեմ իրենց կոյր մուրուքեան մէջ ո՛չ թէ միայն բարոյականի, որմէ զուրկ են, այլ եւ խոհմութեան տարրական սկզբունքները անգամ մոռցած են :

* *

«Մարտ»-ի թէ՛ նախորդ եւ թէ՛ այս թիւին մէջ մեր ա- ռաջ բերած քանի մը օրինակները ցոյց կուտան թէ «Դը- րօշակ»-ի խմբակը ոչ թէ Հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւններուն միութեանը ցանկացող է, այլ Հըն- չակեան կուսակցութեան կործանումին կը հետապնդի : Մեր յաջորդ թուով կը պարզենք թէ ինչ պատճառներ ունին Դրօշակեանները միութեան գաղափարէն խրաշելու համար :

Սակայն կը զգանք թէ մեզի հարցումը մը պիտի ուղ- ղուի : — Եթէ ծանօթ էր ձեզի Դրօշակի այդ ոգին, եթէ տարակոյս չունէիք Դրօշակեաններու անբարոյականութեան վրայ, ինչպէս սերեմն միութեան ջերմ փափաքողներ եղաք եւ կրկին կրկին հրաւեր կարգադրեք միութեան համար :

Մեր պատասխանը պարզ է, այդ հրաւերը այսօր դարձեալ կը կարգադրեք հրապարակաւ : Պատճառները ցոյց տանք :

Հնչակեան կուսակցութիւնը կարող չէ ամբողջ Դաշ- նակցական կուսակցութիւնը շփոթել «Դրօշակ»-ի խմբա- կին հետ, ինչպէս որ Աւետիս Նազարբէկեան մը եւ իր կնիքը Մարիամ Նազարբէկեան չկրցին շփոթուիլ Հնչակ- եան կուսակցութեան հետ : Նազարբէկեաններուն պաշ- տօնի վրայ զանուած միջոցին եթէ Դաշնակցական կու- սակցութեան կողմէ հրաւեր կարգադրուէր մեզի միութեան համար, բայց միանգամայն յայտարարուէր թէ Նազար- բէկեան ջոխտակը իրենց մեծամեծ զեղծութիւններուն ու ան- բարոյականութեան համար չեն կրնար միութիւն ուղղել, բնական էր որ Հնչակեան կուսակցութիւնը խնդիրը այս տեսակէտէ պիտի բնակէր, այժմ նոյնը եւ մենք կ'ընենք Դաշնակցական կուսակցութեան համար :

Մենք Միութեան բանակցութեան համար հրաւերը «Դրօշակ»-ի խմբադրութեան միջոցաւ խրկեցինք Դաշնակ- ցական կուսակցութեան ձեռնհաս մարմիններուն, մեր կողմէ առանց ո՛ր եւ պայմանի, վասն զի պայման գնելու իրաւունք չունէինք բանակցութիւններու սկզբնաւորութե- նին առաջ, մենք մեր առաջարկները միայն պաշտօնական ներկայացուցիչներու առջեւ կրնայինք դնել, ինչպէս որ Դաշնակցական ներկայացուցիչներն ալ պարտաւոր էին այդպէս ընել :

Դաշնակցական կուսակցութեան ներկայացուցիչները որոնք որ ալ ըլլային մեր վոյթը չէր : Նոյն իսկ Կիւրճեան Մեղքեան եւ Խալիֆեան Յովհաննէս անուն կեղծարարնե- րը ներկայանային բան մը չունէինք ըսելու : Իւրաքան- չիւր կուսակցութիւն ազատ է իր ընտրութիւններուն մէջ, բայց մենք պիտի ներկայացնէինք անոնց ցուցակ մը ա- նուններու որոնց մասին ամբաստանող կը ներկայանայ կուսակցութեանս Կեղորոնական վարչութիւնը, բնական է

որ թէ՛ ամբաստանող եւ թէ՛ դատուող միանգամայն կա- րելի չէ ըլլալ : Պատուոյ տոնան մը որ ոչ Հնչակեանէ, ոչ Դաշնակցականէ կազմուած ըլլայ, կը դատէ : Եթէ մեր ամբաստանութիւնները անհիմն ըլլան, եթէ ամբաստան- եալ Դաշնակցականները պատուոյ ղեմ մեղանշած մար- դիկ չեն, ան առեն զիրենք ամբաստանողները — Կու- սակցութեանս Կեղորոնական վարչութեան անդամները — իբր անիբաւ ամբաստանողներ կը դատաւարաւորին ու կը հեռանան նոր կազմակերպութեան համար ո՛ր է բանակ- ցութեան մասնակցիչէ, նոյն իսկ ապագայ գործունէու- թեան մէջ ո՛ր եւ բաժին ունենալէ : Իսկ երբ ամբաստա- նութիւնները կը հաստատուին, ան առենն ալ պարզ է թէ հետեւանք ինչ կ'ըլլայ :

Իսկ եթէ բանակցութեան համար ներկայացուցիչներուն ղեմ ո՛ր եւ առարկութիւն չունենայինք, ան առեն ամէն խնդիր կը պարզուէր երկու կողմէն լրջօրէն :

Հանդէպ Հնչակեան կուսակցութեան նոյն իրաւունքը ունին նաեւ Դաշնակցական կուսակցութեան ներկայացու- ցիչները : Բանակցութեան համար ներկայացող Հնչակեան- ներունջը՝ իրենց ամբաստանութիւնները կարող էին ա- մենայն ազատութեամբ ներկայացնել : Պատուոյ չէզոք տոնան մը կա՛մ ամբաստանաւորները կը դատաւարաւոր կա՛մ ամբաստանողները :

Այսպէս ահա կատարեալ արդարութեամբ, անաչառ ուղղամտութեամբ կրնայ լուծուիլ անձեռու խնդիրը : Այս մտածութեամբ էր որ «Դրօշակ»-ի խմբակին պատկանող կարգ մը անձերու, նոյն իսկ Դաշնակցական կուսակցու- թեան վարիչներ, ինչ տեսակ արարածներ ըլլալին գիտ- նալով հանդերձ մենք բնաւ չվարանցեցանք ուղղակի միութեան հրաւեր կարգադրուի :

Միութեան օգուտներուն համոզուած ըլլալով մեր ա- ռաջարկը դարձեալ կը ներկայացնենք հրապարակաւ : Պատուոյ չէզոք տոնան մը թո՛ղ դատէ ամբաստանող ու ամբաստանաւոր : Հնչակեան կուսակցութիւնը իր կողմէն երբեք չի կրնար ընդունիլ որ պատուոյ ղեմ ամենաթեթեւ կերպով իսկ մեղանշած անձեր իր մէջ գեր մը կատարեն : Հնչակեան կուսակցութիւնը իր մէջէն կը վճարէ եւ խիստ կերպով կը պատմէ այդպիսի անձերը : ու պատիժը այն- քան աւելի մեծ պէտք է ըլլայ որքան մեծ են ամբաստան- եալ հնչակեաններուն պաշտօնները :

Եթէ «Դրօշակ»-ի պատկանողները ազդին օգուտը կ'ուզեն, միութեան ցանկացող են, թող առաջ անցնին, ինչպէս որ մենք պատրաստ ենք առաջ անցնելու :

Ան առեն ոչ միայն միութեան խնդիրը կը լուծուի, այլ եւ շատ մը ուրիշ խնդիրներ ալ, որոնց արձագանքնե- րը կ'ուղկուեն ալ սկսան լսուիլ :

«ԿԱՊՈՅՏ ԳԻՐԲԸ» ՈՒ «ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ»

(Շար. 10րդ թիւէն, եւ վերջ.)

Վանի անգլիական գեր-հիւպատոս հարերապետ Լելլըդ, որ պարսկական սահմանադրութիւնը գացած է՝ ստուգելու համար թէ ինչ են Սալմասի հայ յեղափոխականներուն դիտաւորութիւնները, 1897 յունիս 1 ին կը զրկէ իր տե- ղեկագիրը : Տեսած է հայ յեղափոխականներուն պատ- րաստութիւնները Սալմասի մէջ, որ բերրի գաշտ մըն է՝ մեծ ու բարդաւած զիւղերով, ու հաստատած թէ եթէ Հայերը ո եւ ձեռնարկ մը ընեն, Գիւրտերը անոր պիտի պատասխանեն, ինչպէս սպասուեցած են, աւերելով պարս- կական հողին վրայ գտնուած այն գիւղերը որոնք ապաւեն ընծայած են յեղափոխականներուն : Հիւպատոսը ամէն ջանք ի գործ կը դնէ այդ աղէտքին առաջը առնելու համար :

«Յարմար դատեցի կարելի եղածին չափ շուտ տեղե- կութիւն մը հասցնել Վանի իշխանութեանց, որպէս զի կարենան ձեռք առնել հարկ եղած տնօրինութիւնները, մասնաւորապէս հայ գիւղացիները պաշտպանելու համար Գիւրտերուն խոշտանգումներէն : Հետեւաբար Ֆրանսերէն նամակ մը զրեցի Շէմսէտտին պէյի : Սակայն ան նամա- կիս հասնելէն առաջ Վանէն մեկնած էր : Անոր յաջորդած էր իբր կուսակալ գիւրտերական հրամանատարը, Շէմսի փաշան : Որովհետեւ Ֆրանսերէն չի գիտեր, հարկ եղեր է նամակը թարգմանել, եւ յաջորդ օրը ամէն մարդ գիտէր բովանդակութիւնը : Շատ ցաւալի բան մը կը նկատեմ

ասիկա : Եթէ ո եւ է մէկը կասկածուի թէ ինծի տեղեկու- թիւն տուած է, կեանքը վտանգի մէջ կրնայ ըլլալ : Սալ- մասի մէջ շարաթը մէկէ աւելի սպանութիւն կը կատարուի : Յեղափոխականները անանկ սարսփ տարածած են ժո- դովրդին մէջ, որ բա՛ն մը չի զլացուի իրենց : Բնակիչնե- րուն երեսէն կ'ապրին, ու բռնի դրամ կը հաւաքեն : Իրենց կենցաղը ծայրայեղօրէն մոլի է : Չեմ կարծեր որ այս մասին աւելի մանրամասնութիւններ փափաքելի ըլլան այս տեղեկագրին մէջ : Ակներեւ է թէ այս մարդոց պարա- զլուխները, ամէն պարագայի մէջ, հայրենասէրներ չեն, հապա (բնագրին մէջ տրուած ածականները այնքան ծանր են որ չենք ուզեր թարգմանել) :

«Դարեմ իր թաւէ առաջ, այնպէս մը ըրի որ կարե- նամ տեսակցութիւն մը ունենալ Սալմասի յեղափոխա- կաններէն մէկ քանիին հետ : Չէ թէ կը յուսայի որ, ինչ ալ ըսէի, իրենց նպատակէն վազ պիտի անցնին, բայց արգարութիւն էր բացորոշապէս իրենց ազդարարել իրենց առաջադրած ձեռնարկին հետեւանքները, իրենց հասկցնել թէ իրենց շարժառիթը, այսինքն Թիւրքիոյ մէջ խռովու- թիւն ու ջարդ առաջ բերել, ալ ամէն մարդ քաջ գիտէ ու հասկցած է, եւ թէ, եթէ յամառէին, հիմակ որ Թիւրք կառավարութիւնը ձեռքէն եկածը կ'ընէ կար՝ գտնէ Վանի նահանգին մէջ՝ Հայերը պաշտպանելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու, թէ՛ իրենց եւ թէ՛ հայ ժողովրդին վրայ տիեզերական առեւտրութիւն ու զուտանք պիտի բերէին : Իս- ապահովութիւն թէ առ այժմ բան մը մտադրուած չէր : Անոր չեմ հաւատար, թէպէտ կարելի է որ իրենց գիտա- տրութեանց երեսան ելլելը իրենց թեւալորէ յետագիւ ա- նոնց գործադրութիւնը :»

Հիւպատոսը խորհուրդ կուտայ որ ռուս եւ պարսիկ կառավարութեանց մօտ դիմումներ ըլլուին, թող չտալու համար այդ ձեռնարկը, ու նոյն կարծիքը կը յայտնէ նաեւ Դարեմի անգլիական հիւպատոսին, ու ինք Վան կը դառ- նայ, ամէն ջանք ի գործ դնելու համար որ խեղճ հայ գիւղացիները, ինչ որ ալ պատահի, իրենց կեանքովը չը տուժն ուրիշներու ոճիրները : Այդ օտարականը ոգի ի բոխ կ'աշխատի որ հայ գիւղացին գտնէ կարենայ ապ- րիլ, արջառ գնել ու անոնց բաժնել կուտայ, որպէս զի գտնէ կարենան հողերնին հերկել, բայց կը խոստովանի որ ստիպուած է սպասել, տեսնելու համար թէ հայ յեղափո- խականներուն յառաջ բերելիք խռովութիւնները ինչ հե- տեւանք պիտի ունենան :

Վանի մէջ, այդ միջոցին, անձկութիւնը մեծ է : Հա- րերապետ Լելլըդ կը գրէ յուլիս 13ին . «Յաւով կ'իմացնեմ թէ քաղքին մէջ մեծ անհանգստութիւն կը տիրէ : Վեր- ջընթեր կիրակին, երկու սպայ զինարանէն ժողովրդին հրացան բաժնած տոննին բռնուեցան : Տեղական իշ- խանութեան աշակերտութեան շնորհիւ, ձեռքաւորուեցան, եւ հրացանները, երեսուն հատ, ետ առնուեցան : Իրենց մէջտեղ գրած պատճառ էր թէ լուր կը պտտի որ Խոյի օսմանեան հիւպատոսը հեռագրած է թէ Սալմասի հայ յե- ղափոխականները մտադիր են սահմանադրութիւն անցնել :

«Մէկ քանի օր առաջ Թիւրք մը, որուն վրայ վստա- հութիւն ունիմ, հաւաստեց ինծի որ եթէ յեղափոխական- ները յաջողին քաղաք մտնել ու լոկ Թիւրք պարզ զինուոր մը սպաննել, ոչ մէկ Հայ կենդանի պիտի մնայ : Արիթը չկորսնցուցի իրեն մատնանի ընելու թէ յեղափոխական- ներուն ուղածն ալ ճիշդ տա է :

«Այսու հանդերձ, քաղքին մէջ կարեւոր կուսակցու- թիւն մը կայ, մէկ քանի բարձրաստիճան պաշտօնեաներ ու երեսելներ ունենալով իր գլուխը, որ պատեհութեան մը կը նայի՝ Գիւրտերներու ընդհանուր ջարդ մը ա- ռաջ բերելու համար : Ի նկատ առնելով ամէն գասակարգէ թիւրքերու այժմու դիւրագրգռութիւնը հեղինական պատե- րազմին առթիւ, շատ դիւրին գործ մը պիտի ըլլայ ատիկա :

«Հանգարտ մնալու շատ խիստ հրաման ելաւ, բայց եթէ յեղափոխականները յաջողին քաղաք մտնել այն- քան բազմութեամբ որ զօրքերուն ուշադրութիւնը չըրանք լրջաբար, քաղքին խռովանք ու դրսի Գիւրտերը զսպելու գործը չափազանց դժուարին պիտի ըլլայ :»

Այս տեղեկագիրը իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ : Լոն- տոն հասնելուն յաջորդ օրն իսկ, օգոստոս 3ին, լորտ Սոլզբերի կը հեռագրէ Թէհրանի անգլիական դեսպանին թէ Վանի մէջ անձկութիւն կը տիրէ Սալմասի հայ յեղա-

փոխակաւներուն սահմանադրութիւնը անցնելու դիտարկութեան մասին, եւ հրահանգ կուտայ ստիպել պարսիկ կառավարութիւնը որ Սարմասի շրջակայքը պէտք եղածին չափ զօրք պահէ՝ արդիւնէն համար յեղափոխականներուն անցքը սահմանադրելէն, եւ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար գաւառին մէջ:

Բայց յեղափոխականները արդէն սահմանադրութիւն անցած են, եւ օգոստոս Յին, արեւածագին, յանկարծակի կատարած իրենց յարձակումը Շիկակի քիւրտ աշխրէթին վրայ, ու յաջորդ իրիկունը, օսմանեան զօրքերուն հանդէսէն առաջ, նորէն Պարսկաստան անցած: Իրենց մեկնած տունը, պարսկական սահմանադրութիւն վրայ բազմութիւ պարսիկ զօրք կը գտնուէր, եւ հայ յեղափոխականները անոնց մօտ բանակած էին. եւ սակայն պարսիկ հրամանատարը ո եւ է ուշադրութիւն ընծայած չէ թիւրք իշխանութեանց խնդիրքին, արդիւնէն համար Հայերուն յառաջնադարձութիւնը:

Պարսիկ կառավարութիւնը պարզապէս աչք գոցած է, ու պատճառը շատ պարզ է: Հայերը սրտած էին Շիկակի աշխրէթին վրայ բաշխել. այդ, նոյն այդ աշխրէթը մէկ քանի ամիս առաջ ընալին ըրած էր պարսիկ սղտիկ զօրաւորը մը: Պարսիկ կառավարութիւնը շատ ուրախ էր բնականաբար որ սրբիշներ իր վրէժը լուծելու հոգը կը ստանձնէին:

Այդ միջոցին, անպիական զեպարն ու Վանի հիւպատոսը ամէն կերպով կ'աշխատին Հայաստանի ժողովուրդը զերծ պահելու այդ արշաւանքին հետեւանքներէն: Սըր Ֆիլիք Գըրրի խոստում կ'առնէ Մեծ-Եղբարեան որ ամէն զոյւշութիւն սլտիկ ըլլալի, արդիւնէն համար որ Վանի նահանգին հայերը չառժեն արշաւանքին պատճառած կորուստները. եւ Վանի մէջ ալ, Շիկակի փաշա, որ, անպիական հիւպատոսին խօսքին նայելով, իրաւոյն խղճած միտ պաշտօնատար մըն է, իր ամբողջ ազդեցութիւնը ի գործ կը դնէ իսլամներուն վրայ որպէս զի արշաւանքին վրէժը չլուծուի անդէն Հայերէն: Հարկաւորապէս էլ իրիկ ալ մէն օր կը հեռագրէ Սըր Ֆիլիք Գըրրիին Վանի կացութեան մասին, մինչեւ որ հանդարտութիւնը տրիւ: Վանի կուսակալին ձեռք առած անօրինութիւնները շատ լաւ կը գտնէ: Կուսակալը իսլամները կը կանչէ, եւ կ'ըսէ թէ զի նուրներուն գործն է յեղափոխականներուն դէմ ելլել, ու կը սպառնայ թնգանօթ գործածել՝ եթէ խոսովութիւն հասնեն:

Դաշնակցականներուն կատարած արշաւանքին վրայ մանրամասնութիւնները հետզհետէ կը հասնին անպիական կառավարութեան:

Ամիսներէ ի վեր յեղափոխականները արդէն կը հաւաքուէին Պարսկաստան խումը խումը, մինչեւ այն օրը որ իրենդիրները բաւական զօրաւոր նկատեցին՝ յաջող արշաւանք մը կատարելու օսմանեան հոգին վրայ: Այդ միջոցին սակայն անհամաձայնութիւն կը ծագի Դաշնակցականներուն մէջ սա կէտին վրայ թէ առաջագրեալ յարձակումը նպատակայարմար է: Փոքրամասնութիւնը կ'ըսէ թէ լաւ չէ գլխաւորը զահալիմը՝ մինչդեռ պետութեանց ուշադրութիւնը Միջնորդականի մէջ կեդրոնացած է, եւ իր կարծիքին վրայ այնքան յամուածութեամբ կը պնդէ որ, զոնէ 1897 տարւան համար, օսմանեան հոգը բռնաբարելու ո եւ է զաղափար մէկզի կը դրուի գրեթէ:

Միայն թէ, փոքրամասնութեան խորհուրդը իր նշանակութիւնը կը կորսնցնէ... ալ աւելի կարեւոր նկատուողութեան մը առջեւ:

«Ըստ որում, — կը շարունակէ Դաշնակցական հիւպատոսը, — կեդրոնէն ալ սկսաւ զրամ չի գալ, սա հիման վրայ թէ ո եւ է բան մը ըրած չունենի՝ արդարապէս ելու համար ծախքերը, յաղթանակը մնաց անմիջական արշաւանք մը կատարելու զաղափարին կողմնակիցներուն:»

Արշաւանքին մանրամասնութիւններուն վրայ չենք ծանրանար: Անդրեալ հիւպատոսներուն պատմութիւնը շատ չի տարբերի «Գրօշակ»ի մէջ երեւցած նկարագրութենէն: Սկիզբները, արշաւող խմբին թուոյն եւ կատարած գործին վրայ չափազանցեալ զրոյցներ շատ են: Վանի անպիական զեր-հիւպատոսը կը հաստատէ նախ թէ աշխրէթին պէտք, Շիկակի պէտք, սպաննուած չէ. կ'ըսէ որ սպաննուած է: Քիւրտներուն կորուստը եղած է 171 մեռած, որոնցմէ 47ը միայն էրիկմարդ. իսկ 68ը կ'ըն, եւ 48ը տղայ: Օսմանեան կառավարութիւնը իր պետական

բուն միջոցաւ եւրոպական կառավարութեանց կը գնկուցանէ, եւ անգլ. հիւպատոսներն ալ նախ կը տեղեկագրեն թէ արշաւողները ահաբեկ խզմութիւններ կատարած են կիներու եւ տղաներու վրայ: Բայց հարկաւորապէս էլ իրիկ կ'ըսէ թէ խզմութեանց լուրը կը հերքուի անկախ վկայութիւններէ, եւ ինք սուտ կը կարծէ այդ լուրը, թէպէտ, կ'ըսէ, տարակոյս չի կայ թէ կիներ ու տղաներ սպաննուեցան Քիւրտներուն կայքին վրայ արձակուած հրացանի գնդակներէն:

Անպիական հիւպատոսներուն մէկ փնտած զլիւսաւոր կէտն ալ ան է թէ ռուսեր կային արշաւող խմբին մէջ, ինչպէս զրոյց եղած է: Բայց այդ զրոյցն ալ չի հաստատուիր: Նոյնպէս գոհացուցիչ տեղեկութիւն մը չեն կրնար ձեռք բերել այդ գործին մէջ պարսիկներուն ունեցած մանակցութեան մասին: «Կարելի է որ Շիկակի պէտքին անձնական թշնամի պարսիկ փեւաւեր կային յարձակողներուն մէջ:»

Անպիական 1ին, հարկաւորապէս էլ իրիկ կը տեղեկագրէ թէ մէկ քանի յեղափոխականներ յաջողած են Վանի մասին: «Չկրցայ այդ մարդերէն ո եւ է մէկը տեսնել: Կարծեմ կը վախնային թէ իրենց կուսակցութեան առջեւ պատասխանատու մնային եթէ իմացուէր որ ո եւ է յարաբերութիւն ունեցած էին ինծի հետ: Վերջէն, խոստովանեցան թէ կը վախնային որ իրենց միջեւ անհամաձայնութիւն առաջ գար այսպիսի տեսակցութեան մը յետոյ: Սակայն իրենց զրկած լուրերս իրենց հասան: Նոյնպէս տեսայ պարագայութիւններէն մէկուն քոյրը: Այդ պարագայութիւնը մեծ նեղութիւն տուած է կառավարութեան, եւ խումը, երեսուն հոգի բաղկացած, առաջնորդած ու կորած անցած է զիրենք պաշարող 400 Համալիներու մէջէ:

«Իր եղբայրը տեսնել ուզելու փորձն ի գրեւ ելլելէն, ետքը, քոյրը կանչել տուի, եւ բացատրեցի որ եթէ այդ մարդիկը, որոնց զինեալ ներկայութիւնը Այգեւստանին մէջ սպառնալիք մըն էր հանդարտութեան, ո եւ է խոսովութիւն առաջ բերելին այստեղ, հետեւանքը ուրիշ բան չի պիտի ըլլար բայց եթէ փաստել իրենց ժողովրդին ու գաւառին: Իրենց ազդարարեցի որ մասնուելու մտանքին մէջ էին, հաւանական էր որ ձերբակալուելու առնի զիմարդին, ու եթէ մէկ կամ երկու զինուոր սպաննէին, կարելի չի պիտի ըլլար խուժանք զսպել, ու անցեալ յունիսի (1896) տեսարանները նորէն պիտի կրկնուէին: Արդի պարագային մէջ, ուրիշ բան չէին կրնար ընել բայց եթէ փաստ:»

«Այդ իրիկունը, իմացայ որ 12ը մեկներ են, եւ երկի իմացայ որ 12ը Այգեւստանէն կ'ընէ ու իմբակը հաւաքելու վրայ է Պարսկաստանի գաւառի համար:»

Դաշնակցականներու արշաւանքին հետեւանքները յայտնի են: Պարսիկ սահմանադրութիւն մօտ հաստատուած Հայերուն ներկայ կացութիւնը ու ազգական սղտիկ է, կը զրեն Անպիական ներկայացուցիչները: Սարմասի արդաւանդ գաւառակը, հարուստ ու բարդաւած հայ գիւղերով, «ուր առատ կողոպտու կայ», չարաչար կը տուժէ:

Պարսիկ կառավարութիւնը, ալ յեղափոխականները բաշխելու պատճառ մը չունենալով, ծայրագոյն խոստութեան մը կը ձեռնարկէ, ուր, բնականաբար, անմեղներն են որ կը փաստուին: Միւս կողմէ, Քիւրտները, վրէժնին լուծելու համար, կը յարձակին սահմանադրութիւն վրայ: Վառ, իսկէն 2 մօն հեռու, իր բնակիչներով բնաջնջ կ'ըլլայ: Բարաթէթէ, Մալաճիկ, Գոր-Պուլաք կը կողոպտուին: Սեպտեմբեր 9ին անպիական զեպարն թէհ-րանէն կը հեռագրէ որ Քիւրտները յարձակած են Սարմասի գաւառին գիւղերուն վրայ: Մէկ քանի գիւղ միացած ու յարձակողները վանած են՝ թէթեւ կորուստով, բայց Քիւրտները յաջողած են գիւղերը վանել: Ուրիշ գիւղերու կորուստն կամ հրկիզման լուրեր ալ կը հասնին, բայց հիւպատոսները չեն կրնար հաստատել անոնց ճշդութիւնը: Ստոյգ բան մը կարենալ ըսելու համար սպասելու է յաջորդ «Կապուտ Գրքին», որովհետեւ ներկան այս գեղքերուն վրայ կը փակուի (սեպտեմբեր 1897):

Պարսիկ կառավարութիւնը ինքն ալ անձկութեան մէջ է Քիւրտներուն մասին: Կ'իմացուի իւր Շիկակ Սառըզ, Շիկակ Ուպալուլա-հիւրդին, մտադիր է մեծ բազմութեամբ յարձակիլ Սարմասի ու Ուրմիայ վրայ, եւ Լոստոնի պարսիկ զեպարն անպիական կառավարութեան միջնորդու

թիւնը կը խնդրէ այս մասին: Սըր Ֆիլիք Գըրրի թիւրք կառավարութիւնը կը ստիպէ որ այդ Շիկակ Սառըզը զսպէ: Ինչ որ ալ ըլլայ, զեպարն թէ, այդ թուականէն ի վեր, Սարմասի հայութիւնը, յառաջագոյն հոծ, ճոխ ու բարդաւած, ալ հանդարտութեան երես տեսած չունի:

Ն Ո Ւ Ի Ր Ս Տ Ո Ւ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կուսակցութեան Կեդրոնական գանձարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ, Նարնգէնջի Հայ ընկերութենէն, 1 անգլ. ոսկի, 8 շիլլին, 7 բէնա:

ՌՈՒՄՈՒՆԻԱ, Սուլիմա, Արամէն, 2 ֆրանք:

ՌՈՒՄՈՒՆԻԱ, Պուրէշ, Հայ մը, 7 շիլլին:

ՊՈՒՎԿԱՐԻԱ, «Վառ» խմբէն 8. 50 լէվա:

ՍՄԵՐԻԿԱ, Վոլոքէնի Հայոց միութենէն՝ 4 տոլար:

ՍՄԵՐԻԿԱ, Լորէնէն՝ իւր նպատակաւ տառապեալ եղբայրներու, Ս. Մ. 1 տոլար, Պ. Օ. 2. 30, Մ. Մ. 30 սէնթ, Պ. Յ. 1 տոլար, Գ. Բ. 1, Ս. Բ. 1, Յ. Կ. 1, Յ. Գ. 1, Պ. Է. 1, զումար 10 տոլար:

ՍՄԵՐԻԿԱ, Մանչէսթըրի Մանածիւղը ստացած է հետեւեալ նուիրները. Եւաքը, 2. 50 տոլար, Վարդան 2. 50, Կեանք 2. 25, Վահան 2, Վաղարշակ 2, Տիգրան 1. 25, Արշալիր 1. 25, Լեւոն 1. 15, Արգամ 1 տոլար: Գումար 15 տոլար 90 սէնթ:

Ն Ո Ր Կ Ե Ա Ն Ք

Հ Ր Ս Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՀՆԶԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ 1898 յունուար 1 էն սկսած է հրատարակել Լոստոն: Ահաւասիկ վերջին երկու թիւերուն բովանդակութիւնը.

Թիւ 8, ապրիլ 15

1. Իմ Հայրենասիրութիւնը. ՍԵՐԱՆ ԶՕՊԱՆԵԱՆ.
2. Զատիկ, քերթուած. ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ.
3. Օրուան կեանքը. (Նոր հրատարակութեան մը առթիւ. — Խոստումնալից երկատարողը. — Հայ սուրբ մը. — Գրագէտ Քիւրդ. — Թեւակտուր թոշուր. — Ինկած մարդ մը. — Հակապարտութիւն. — Փառք ու փառք. — Անհրեւակայեցիները.) ՀՐԱՋԱՆ.
4. Հայաստանի կացութիւնը, վերջին «Կապուտ Գրքին» տեղեկագրերէն. — Զմեկածագ, Արարիկ, Ակն. ԲԱՅԱՆԻ Ա. ՖՈՆԴԱՆԱ.
5. Հայ միտքը Եւրոպայի առջեւ, նամակ Բարիդէն.
- 6 «Բարենորոգումներուն» գործադրութիւնը հայկական վեց նահանգներուն մէջ. Լ. ԶԱՐԹՈՒՄԵԱՆ:

Թիւ 9, մայիս 1

1. Դաւաղութիւն Կիւրիայ ամսական գէմ. ՅԱԿՈՐ ՕՋԱՆԵԱՆ, Մալաթիայի եւ Տարսուսի պատգամաւոր Բարսական ժողովին.
2. Յունաստանէն ճամբու նօթեր. Հայ կամուրները հիւլենական վերջին պատերազմին մէջ. ՄԻՐ-ԵՐՕ.
3. Արեւոտ յիշատակներ, (շար. Կ. Կեր). ՎԱՀՐԱՄ.
4. Վտարանդին, քերթուած. ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ.
5. Ժամանակակից պատմութեան էջեր. Կ. Պարոյ պահպանողական վարչութիւնները. — 1889-91, Վաղարշ Արքեան Խորէն պատերազմի. ԱՐԲՈՒՐ ԱՐՓԻՐԵԱՆ.
6. Հայաստանի կացութիւնը, վերջին «Կապուտ Գրքին» տեղեկագրերէն. — Սասուն, Կիւն Ե Մուշ. ՖՐԷՆ-ՍԻՍ ԷՏՈՒԼԸՏ ԳՐՈՒՈ.
7. Օրուան բաղադականութիւնը. Լ. ԶԱՐԹՈՒՄԵԱՆ:

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ կը հրատարակուի ամէն ամիս 1ին եւ 15ին: Բաժնեգէնն է Եւրոպայի համար տարեկան 10 եւ վեցամեայ 5 ֆրանք, Ամերիկայի համար տարեկան 2 ու վեցամեայ 1 տոլար:

Բաժանորդ զուլի ուղղորդներ կրնան զիմել Նոր Կեանքի հասցէին (Լ. Ֆրանք, 309, Լիւստրօք Կրով, Լոստոն, Վ.), զրկելով իրենց բաժնեգէնը, կամ զիմել իւրաքանչիւր բաղադի Հնչակեան մասնաճիւղին ու անոր յանձնել զրամը: